

BIBLIOTEKA
UNIVERSITAS

Urednik
DRAGAN K. VUKČEVIĆ

Recenzenti
GORDANA KOVAČEK - STANIĆ
ALEKSANDAR JAKŠIĆ

Za izdavača
ŽARKO RADONJIĆ

Dr DEJAN ĐURĐEVIĆ

OSNOVI NASLEDNOG PRAVA CRNE GORE

CID
PODGORICA
2010

OBJAVLJIVANJE KNJIGA
IZ BIBLIOTEKE

UNIVERSITAS

POMOGAO JE

**RADIO DIFUZIONI CENTAR
CRNE GORE**

Sadržaj

Predgovor	XV
<i>Glava prva: Uvod u nasledno pravo</i>	1
§ 1. – NASLEDNO PRAVO I NJEGOVA FUNKCIJA	1
I. – POJAM I OPSEG NASLEDNOG PRAVA	2
II. – CILJEVI I ZNAČAJ NASLEDNOG PRAVA	6
III. – NAČELA NASLEDNOG PRAVA	10
IV. – UNIVERZALNA SUKCESIJA	17
V. – IZVORI NASLEDNOG PRAVA	24
§ 2. – PRETPOSTAVKE ZA NASLEĐIVANJE	30
I. – SMRT OSTAVIOCA	30
II. – OSNOVI POZIVANJA NA NASLEĐE	33
§ 3. – ZAOSTAVŠTINA.	35
I. – NASLEDIVOST SUBJEKTIVNIH GRAĐANSKIH PRAVA I OBAVEZA	36
II. – IZDVAJANJE IZ SASTAVA ZAOSTAVŠTINE	43
A. – IZDVAJANJE U KORIST ZAKONSKIH NASLEDNIKA KOJI SU ŽIVELI U ZAJEDNICI SA OSTAVIOCEM	43
B. – IZDVAJANJE PREDMETA DOMAČINSTVA	46
C. – OSTALI SLUČAJEVI	47
§ 4. – POSTOJANJE NASLEDNIKA	49
I. – POSTOJANJE NASLEDNIKA U TRENUTKU OSTAVIOČEVE SMRTI	50
II. – NESPOSOBNOST ZA NASLEĐIVANJE	55
A. – POJAM I ZNAČAJ	55
B. – NASLEDNOPRAVNI POLOŽAJ STRANACA	56
III. – NEDOSTOJNOST ZA NASLEĐIVANJE.	58
A. – POJAM I ZNAČAJ	58
B. – RAZLOZI ZA NEDOSTOJNOST	59
C. – PRAVNA DEJSTVA NEDOSTOJNOSTI	66
<i>Glava druga: Zakonsko nasleđivanje</i>	69
§ 5. – POJAM I ZNAČAJ ZAKONSKOG NASLEĐIVANJA.	69
§ 6. – REDOVNA PRAVILA ZAKONSKOG NASLEĐIVANJA	74
I. – OPŠTA PRAVILA PARENTELARNOG SISTEMA	75
A. – PARENTELE.	75
B. – NASLEĐIVANJE PO LINIJAMA	77
C. – PRAVO PREDSTAVLJANJA	78

<i>a.</i> – Princip reprezentovanja	78
<i>b.</i> – Princip nastupanja.	79
II. – NASLEĐIVANJE PO NASLEDNIM REDOVIMA	83
A. – PRVI NASLEDNI RED	83
B. – DRUGI NASLEDNI RED	86
C. – TREĆI NASLEDNI RED	93
D. – ČETVRTI NASLEDNI RED	98
E. – NASLEĐIVANJE U SLUČAJU VIŠESTRUKIH VEZA SA OSTAVIOCEM	100
§ 7. – POSEBNA PRAVILA ZAKONSKOG NASLEĐIVANJA.	101
I. – NASLEDNOPRAVNI POLOŽAJ ADOPTIVNIH SRODNIKA	102
A. – NASLEDNOPRAVNE POSLEDICE POTPUNOG USVOJENJA	102
B. – NASLEDNOPRAVNE POSLEDICE NEPOTPUNOG USVOJENJA	104
C. – GUBITAK ZAKONSKOG NASLEDNOG PRAVA ADOPTIVNIH SRODNIKA	108
II. – NASLEDNOPRAVNI POLOŽAJ SUPRUŽNIKA.	109
A. – SMANJENJE NASLEDNOG DELA SUPRUŽNIKA	110
B. – POVEĆANJE NASLEDNOG DELA SUPRUŽNIKA	113
<i>a.</i> – <i>Malo povećanje naslednog dela</i>	114
<i>b.</i> – <i>Veliko povećanje naslednog dela.</i>	116
C. – NASLEDNOPRAVNI POLOŽAJ SUPRUŽNIKA U SLUČAJU POLIGAMNOG BRAKA	117
D. – GUBITAK ZAKONSKOG NASLEDNOG PRAVA SUPRUŽNIKA	118
III. – NASLEDNOPRAVNI POLOŽAJ VANBRAČNOG PARTNERA	122
IV. – NASLEDNOPRAVNI POLOŽAJ RODITELJA	124
V. – DRŽAVA KAO ZAKONSKI NASLEDNIK.	126
<i>Glava treća: TESTAMENT</i>	129
§ 8. – POJAM I PRAVNA PRIRODA	129
§ 9. – SASTAVLJANJE TESTAMENTA	132
I. – AKTIVNA TESTAMENTARNA SPOSOBNOST	132
II. – ZAVEŠTAOČEVA VOLJA	135
§ 10. – FORMA TESTAMENTA	138
I. – OLOGRAFSKI TESTAMENT	139
II. – ALOGRAFSKI TESTAMENT	142
III. – SUDSKI TESTAMENT	146
IV. – KONZULARNI TESTAMENT	150
V. – BRODSKI TESTAMENT	150
VI. – VOJNI TESTAMENT	151
VII. – MEĐUNARODNI TESTAMENT	152
VIII. – USMENI TESTAMENT	156
IX. – SVEDOCI U TESTAMENTARNOM PRAVU	160
X. – TESTAMENTUM MYSTICUM	162
XI. – ČUVANJE I REGISTRACIJA TESTAMENTA	163
§ 11. – SADRŽINA TESTAMENTA	164
I. – IMENOVANJE NASLEDNIKA	165
II. – RAZBAŠTINJENJE	167
III. – PROSTA SUPSTITUCIJA	169
IV. – FIDEIKOMISARNA SUPSTITUCIJA.	172

A. – FIDEIKOMISARNA SUPSTITUCIJA U ŠIREM SMISLU	172
B. – PRAVNI POLOŽAJ PRETHODNOG I POTONJEG NASLEDNIKA	174
C. – FIDEIKOMISARNA SUPSTITUCIJA U UŽEM SMISLU	177
V. – USLOV U TESTAMENTU	178
VI. – ROK U TESTAMENTU	183
VII. – NALOG U TESTAMENTU	185
§ 12. – LEGAT	190
I. – POJAM I PRAVNA PRIRODA	190
II. – SUBJEKTI LEGATA	191
III. – PREDMET LEGATA	194
IV. – POSEBNE VRSTE LEGATA	199
V. – PRAVNI POLOŽAJ LEGATARA	200
§ 13. – TUMAČENJE TESTAMENTA	202
I. – POJAM I NAČIN TUMAČENJA	202
II. – UTVRĐIVANJE PRAVE NAMERE ZAVEŠTAOCA	203
III. – DOPUNSKA PRAVILA ZA TUMAČENJE TESTAMENTA	205
IV. – DOPUNJUJUĆE TUMAČENJE TESTAMENTA	209
V. – GRANICE TUMAČENJA	211
VI. – PRIRAŠTAJ U TESTAMENTARNOM PRAVU	212
§ 14. – OPOZIVANJE TESTAMENTA	214
I. – POJAM I USLOVI	214
II. – NAČIN OPOZIVANJA TESTAMENTA	215
III. – OPOZIV OPOZIVA	219
IV. – STAVLJANJE TESTAMENTA VAN SNAGE NEZAVISNO OD VOLJE ZAVEŠTAOCA	220
§ 15. – PONIŠTENJE TESTAMENTA	222
I. – POJAM I VRSTE NIŠTAVOSTI	222
II. – APSOLUTNA NIŠTAVOST	223
A. – RAZLOZINIŠTAVOSTI	223
B. – PRAVNE POSLEDICE APSOLUTNE NIŠTAVOSTI	227
III. – RELATIVNA NIŠTAVOST	230
<i>Glava četvrta: NUŽNO NASLEĐIVANJE</i>	233
§ 16. – NUŽNI DEO	234
I. – PRAVO NA NUŽNI DEO	235
II. – IZRAČUNAVANJE NUŽNOG DELA	238
A. – VELIČINA NUŽNOG DELA	238
B. – VREDNOST NUŽNOG DELA	240
III. – PRAVNA PRIRODA PRAVA NA NUŽNI DEO	245
§ 17. – RAZBAŠTINJENJE NUŽNIH NASLEDNIKA	251
I. – ISKLJUČENJE IZ PRAVA NA NUŽNI DEO	252
II. – LIŠENJE POTOMKA IZ PRAVA NA NUŽNI DEO	259
§ 18. – POVREDA I ZAŠTITA NUŽNOG DELA	261
I. – POVREDA NUŽNOG DELA	261
II. – ZAŠTITA NUŽNOG DELA	267
<i>Glava peta: UGOVORI U NASLEDNOM PRAVU</i>	279
§ 19. – UGOVOR O NASLEĐIVANJU I DRUGI ZABRANJENI UGOVORI U NASLEDNOM PRAVU	280

I. – UGOVOR O NASLEĐIVANJU	280
II. – ZABRANJENI UGOVORI U NASLEDNOM PRAVU	283
§ 20. – UGOVOR O ODRICANJU OD NASLEDSTVA KOJE NIJE OTVORENO	284
I. – POJAM I PRAVNE OSOBINE	284
II. – ZAKLJUČENJE UGOVORA	286
III. – DEJSTVA UGOVORA	287
IV. – PRESTANAK UGOVORA	290
§ 21. – UGOVOR O USTUPANJU I RASPODELI IMOVINE ZA ŽIVOTA	291
I. – POJAM I PRAVNE OSOBINE	291
II. – ZAKLJUČENJE UGOVORA	292
III. – UGOVORNE STRANE	294
IV. – DEJSTVA UGOVORA	296
V. – OPOZIVANJE UGOVORA	298
§ 22. – UGOVOR O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU	300
I. – POJAM I PRAVNE OSOBINE	300
II. – ZAKLJUČENJE UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU	302
III. – PRAVNA DEJSTVA UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU	306
IV. – RASKID UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU	311
V. – NIŠTAVOST UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU	319
VI. – MNOŽINA SUBJEKATA U UGOVORU O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU	323
VII. – NEIMENOVANI UGOVOR SA OBAVEZOM DOŽIVOTNOG IZDRŽAVANJA	325
<i>Glava šesta: PRELAZAK ZAOSTAVŠTINE NA NASLEDNIKE</i>	327
§ 23. – OSTAVINSKI POSTUPAK	328
I. – OSNOVNA PRAVILA OSTAVINSKOG POSTUPKA	328
A. – POJAM I ZNAČAJ OSTAVINSKOG POSTUPKA	328
B. – NAČELA OSTAVINSKOG POSTUPKA	329
II. – SUBEJKT I OSTAVINSKOG POSTUPKA	334
A. – OSTAVINSKI SUD	335
B. – UČESNICI U OSTAVINSKOM POSTUPKU	335
C. – IZVRŠILAC TESTAMENTA	338
D. – STARALAC ZAOSTAVŠTINE	342
III. – PRETHODNI POSTUPAK	344
A. – SMRTOVNICA	345
B. – POSTUPAK SA TESTAMENTOM	347
IV. – MERE ZA OBEZBEĐENJE ZAOSTAVŠTINE	350
A. – PRIVREMENE MERE ZA OBEZBEĐENJE ZAOSTAVŠTINE	351
B. – MERE OSTAVINSKOG SUDA ZA OBEZBEĐENJE ZAOSTAVŠTINE	351
C. – POPIS I PROCENA ZAOSTAVŠTINE	352
D. – PREDAJA ZAOSTAVŠTINE NA ČUVANJE	353

V. – PRIPREMANJE OSTAVINSKE RASPRAVE	354
VI. – OSTAVINSKA RASPRAVA	357
VII. – UPUĆIVANJE NA PARNICU	360
VIII. – OSTAVINSKO REŠENJE	365
IX. – PRAVNASNAŽNOST OSTAVINSKOG REŠENJA	367
X. – PRAVNI LEKOVI U OSTAVINSKOM POSTUPKU	370
A. – ŽALBA	370
B. – REVIZIJA	372
§ 24. – PRAVNI POLOŽAJ NASLEDNIKA	373
I. – NASLEDNA IZJAVA	373
A. – NEGATIVNA NASLEDNA IZJAVA	374
B. – POZITIVNA NASLEDNA IZJAVA	378
C. – PONIŠTENJE I POBIJANJE NASLEDNE IZJAVE	381
D. – NASLEDNOPRAVNA TRANSMISIJA	382
II. – SPAJANJE ZAOSTAVŠTINE I IMOVINE NASLEDNIKA (<i>confusio bonorum</i>).	385
III. – ODGOVORNOST NASLEDNIKA ZA OSTAVIOČEVE DUGOVE	387
IV. – ODVAJANJE ZAOSTAVŠTINE OD IMOVINE NASLEDNIKA (<i>separatio bonorum</i>)	392
V. – NASLEDNOPRAVNI ZAHTEV (<i>hereditatis petitio</i>)	394
VI. – PRAVNI POLOŽAJ SANASLEDNIKA	400
A. – PRAVO SANASLEDNIKA NA UDEO	401
B. – POLOŽAJ SANASLEDNIKA U ODNOSU NA CELOKUPNU ZAOŠTAVŠTINU.	403
C. – DEOBA	405
D. – URAČUNAVANJE POKLONA I LEGATA U NASLEDNI DEO (<i>collatio bonorum</i>).	408

Skraćenice:

- ABGB – austrijski Opšti građanski zakonik;
- AcP – Arhiv für die civilistische Praxis;
- APF – Anali Pravnog fakulteta u Beogradu;
- APN – Arhiv za pravne i društvene nauke;
- APPZ – Aktuelna pitanja jugoslovenskog procesnog zakonodavstva, Zbornik radova sa savetovanja u Budvi od 10.-12. juna 1996, Beograd 1996;
- BGB – nemački Građanski zakonik;
- BOkSBG – Bilten Okružnog suda u Beogradu;
- BVSS – Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije;
- CC – Francuski građanski zakonik;
- EIP – Stanković/Perović/Trajković (red.), *Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada*, Beograd 1978;
- EKLJP – Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama;
- ESLJP – Evropski sud za ljudska prava;
- GAKV – Glasnik Advokatske komore Vojvodine;
- GG – nemački Ustav (*Grundgesetz für Bundesrepublik Deutschland*);
- GPFS – Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu;
- ISP – Izbor sudske prakse;
- JA – Jugoslovenska advokatura;
- JBl – Juristische Blätter;
- JZMT – Jednoobrazni Zakon o obliku međunarodnog testamenta, Prilog Konvencije o jednoobraznom Zakonu o obliku međunarodnog testamenta, koja je ratifikovana 1977. („Sl. list SFRJ“, br. 3/1977);
- KonMT – Konvencija o jednoobraznom Zakonu o obliku međunarodnog testamenta sa Prilogom („Sl. list SFRJ“, br. 3/1977);
- NJW – Neue Juristische Wochenschrift;
- NNU – Dika (red.), *Novo nasljedopravno uređenje*, Zagreb 2003;
- NZONS – Svorcan (prir.), *Novine u Zakonu o nasljeđivanju Srbije iz 1995. godine*, Kragujevac 1998;
- OkS – okružni sud;
- OZB – Osnovni zakon o braku („Službeni list FNRJ“, br. 29/1946);
- PIP – Pravo i privreda;
- PM – Pravna misao;
- PTP – Pravo - teorija i praksa;
- PZ – Porodični zakon („Službeni list CG“, br. 1/2007);

- PZCG – Pravni zbornik, časopis za pravnu teoriju i praksu Udruženja pravnika Crne Gore;
- PŽ – Pravni život;
- RIGZ – Vlada Republike Srbije. Komisija za izradu Građanskog zakonika, *Rad na izradi Građanskog zakonika Republike Srbije. Izveštaj Komisije sa otvorenim pitanjima*, Beograd 2007;
- RPSS – Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, *Razvoj pravnog sistema Srbije i harmonizacija sa pravom EU* – prilozi projektu;
- PI – Pravni informator;
- SP – Sudska praksa (časopis);
- SVS – Savezni vrhovni sud (iz vremena Jugoslavije);
- UCG – Ustav Crne Gore („Službeni list CG“, br. 1/2007);
- UZ – Ustavni zakon za sprovođenje Ustava Crne Gore („Službeni list CG“, br. 1/2007);
- VSCG – Vrhovni sud Crne Gore;
- VSH – Vrhovni sud Hrvatske;
- VSJ – Vrhovni sud Jugoslavije;
- VSM – Vrhovni sud Makedonije;
- VSS – Vrhovni sud Srbije;
- VSSI – Vrhovni sud Slovenije;
- VSvoj – Vrhovni sud Vojvodine;
- ZGB – švajcarski Civilni zakonik;
- ZMR – Zakon o matičnim registrima („Službeni list CG“, br. 47/2008);
- ZON – Zakon o nasljeđivanju („Službeni list CG“, br. 74/2008);
- ZOO – Zakon o obligacionim odnosima („Službeni list CG“, br. 47/2008);
- ZPP – Zakon o parničnom postupku („Službeni list CG“, br. 22/2004; 28/2005; 76/2006);
- ZPFZ – Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu;
- ZS – Zakon o sudovima („Službeni list CG“, br. 2/2002; 49/2004)
- ZSO – Zakon o svojinsko-pravnim odnosima („Službeni list CG“, br. 19/2009);
- ZVP – Zakon o vanparničnom postupku („Službeni list CG“, br. 1/2007);
- ZbPFN – Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu;
- ZbPFP – Zbornik Pravnog fakulteta u Podgorici;
- ZbPFR – Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci;
- ZbSO – Zbirka sudskih odluka;
- ZbSS – Zbornik radova Pravnog fakulteta u Srpskom Sarajevu.

Literatura:¹

- Alpmann/Büring, *Erbrecht*, Münster 1997;
- Antić, *Nasledno pravo*, Beograd 2008;
- Antić/Balinovac, *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Beograd 1996;
- Antić/Đurđević, *Priručnik za nasledno pravo*, I izdanje, Beograd 2003;
II izdanje, Beograd 2009;
- Arandelović/Begović, *Nasledno pravo Kraljevine Srbije*, Beograd 1940;
- Babić, *Komentar Zakona o nasleđivanju Republike Srbije i Zakon o nasleđivanju Republike Crne Gore s objašnjenjima*, Beograd 1996;
- Bartholomeyczik/Schlüter, *Erbrecht*, München 1980;
- Beck, *Grundriss des schweizerischen Erbrechts*, Bern 1970;
- Binder, *Bürgerliches Recht – Erbrecht*, Berlin 1923;
- Blagojević, *Nasledno pravo u Jugoslaviji*, Beograd 1983;
- Bleier, *Erbrecht*, Tübingen 1949;
- Brox, *Erbrecht*, Köln/Berlin/Bonn/München 2003;
- Bydlinski, *Grundzüge des Privatrechts*, Wien 2007;
- Ebenroth, *Erbrecht*, München 1992;
- Eccher, *Bürgerliches Recht, Bd. VI – Erbrecht*, Wien/New York 2002;
- Ehrenzweig/Kralik, *Erbrecht*, Wien 1983;
- Erman (Hrsg), *Handkommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch*, Münster 1967;
- Ferid, *Das Französische Zivilrecht, Bd. II – Sachenrecht, Familienrecht, Erbrecht*, Frankfurt am Main/Berlin, 1971;
- Frank, *Erbrecht*, München 2003;
- Gavella, *Nasljedno pravo*, Zagreb 1990;
- Gavella/Belaj, *Nasljedno pravo*, Zagreb 2008;
- Graf, *Erbrecht*, Wien 2009;
- Gschnitzer, *Erbrecht*, Wien 1964;
- Gschnitzer/Faistenberger, *Österreichisches Erbrecht*, Wien/New York 1984;
- Gursky, *Erbrecht*, Heidelberg 1999;
- Harder/Kroppenberger, *Grundzüge des Erbrechts*, Neuwied/Kriftel 2002;
- Jauernig (Hrsg), *Bürgerliches Gesetzbuch – Kommentar*, München 2003;

¹ Popis obuhvata samo sistemska dela iz oblasti naslednog prava. Ostala literatura je navedena ispred odgovarajućeg odeljka na koji se odnosi.

- John, *Grundzüge des Erbrechts*, München 1981;
- Kipp/Coing, *Erbrecht – ein Lehrbuch*, Tübingen 1990;
- Koziol/Welser, *Bürgerliches Recht, Bd. II – Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, Wien 2007;
- Kreč/Pavić, *Komentar Zakona o nasljeđivanju (sa sudskom praksom)*, Zagreb 1964;
- Kropholler, *Bürgerliches Gesetzbuch – Studeienkommentar*, München 2003;
- Kurdulija, *Priručnik za nasledno pravo*, Beograd 1976;
- Kukuljac/Ralčić, *Priručnik sudske prakse, pozitivnih propisa i pravnih instituta iz oblasti građanskog prava*, Beograd 1969;
- Lange/Kuchinke, *Erbrecht – ein Lehrbuch*, München 2001;
- Leipold, *Erbrecht, Grundzüge mit Fallen und Kontrollfragen*, Tübingen 2002;
- v. Lübtow, *Erbrecht. Eine systematische Darstellung*, Berlin 1971;
- Marković (Lazar), *Nasledno pravo*, Beograd 1930;
- Marković (Slavko), *Nasledno pravo*, Beograd 1981;
- Michalski, *BGB – Erbrecht*, Heidelberg 2001;
- Olzen, *Erbrecht*, Berlin/New York 2001;
- Palandt (Hrsg), *Bürgerliches Gesetzbuch – Kommentar*, München 1995;
- Rendell, *Law of Successions*, London 1997;
- Ristić, *Priručnik za praktičnu primenu ZVP*, Beograd 1967;
- Sawyer, *Principles of Successions – Wills & Probate*, London/Sidney 1998;
- Schlüter, *BGB - Erbrecht*, München 1994;
- Schlüter, *Erbrecht*, München 2000;
- Simon/Werner, *21 Probleme aus dem Familien – und Erbrecht*, Neuwid/Frankfurt 1991;
- Tour/Schnyder, *Das schweizerische Zivilgesetzbuch*, Zürich 1975;
- Vedriš/Klarić, *Građansko pravo – opći dio, stvarno, obvezno i nasljedno pravo*, Zagreb 2004;
- Vizner, *Građansko pravo, knj. II – Nasljedno pravo*, Osijek 1967;
- Vuković, *Komentar ZON i ZVP (sa sudskom praksom)*, Beograd 1997;
- Zankl, *Erbrecht – mit Beispielen und aktueller Judikatur*, Wien 2008.

Predgovor

Ova knjiga je namenjena studentima pravnih fakulteta u Crnoj Gori koji pohađaju nastavu i polažu ispit iz naslednog prava. Sadržina i način pisanja knjige prilagođeni su potrebama univerzitetske nastave na osnovnim studijama. Ona treba da studentima pruži neophodna znanja o institutima naslednog prava, da ih upozna sa rešenjima pozitivnog crnogorskog zakonodavstva i da im razjasni pravno-političke ciljeve važećih nasledno-pravnih propisa. Osim toga, ovaj udžbenik ima za cilj da ukaže studentima na praktičan značaj koji ima nasledno pravo, kao i da kod njih razvije pravnički način rezonovanja i smisao za rešavanje slučajeva u praksi. Iz tog razloga, izlaganja u udžbeniku su ilustrovana brojnim primerima iz domaće i inostrane sudske prakse.

U određenoj meri, ovaj udžbenik može koristiti i diplomiranim pravnicima, kako onima koji svoja znanja žele da prodube na poslediplomskim i specijalističkim studijama, tako i praktičarima koji se sreću sa problemima naslednog prava. Voleo bih da ova knjiga kod studenata i ostalih čitalaca pojača interesovanje za nasledno pravo i da ih podstakne da ovu građanskopravnu disciplinu produbljeno proučavaju. Unapred se zahvaljujem na svakoj primedbi, sugestiji ili kritici.

Beograd, novembar 2009.

Autor

Glava prva

UVOD U NASLEDNO PRAVO

§ 1. – NASLEDNO PRAVO I NJEGOVA FUNKCIJA

Literatura: Ajzner, *Diskusija o Tezama za predprojekat zakona o nasleđivanju*, APN, br. 1/1948; Antić, *Načela i osnovne karakteristike naslednog prava u SRJ*, APF, br. 1-4/2001; Bäck (Hrsg), *Familien – und Erbrecht. Europas Perpektiven*, 18. Europäische Notarentage 2006, Wien, 2007; Blagojević, *Osnov prava nasleđa*, Branič 1935, poseban otisak sv. br. 4 i br. 5; Đurđević, *Aktuelna reforma naslednog prava u Crnoj Gori*, APF, br. 1/2009; Gavella, *Je li nasljednik nosilac subjektivnog nasljednog prava?* ZbPFZ, br. 3-4/1982; Konstantinović, *Opšte napomene uz Teze za predprojekt zakona o nasleđivanju*, APN, br. 3/1947; isti, *Tendencija modernih zakonodavstava u smislu ograničenja prava na nasleđivanje*, APF, br. 3-4/1982; Kurdulija, *Kako pristupiti uređenju društvenih odnosa koji se tiču nasleđivanja*, APF, br. 5-6/1972; *Nasledno pravo i savremena porodica*, APF, br. 6/1976; Lazarević, *Novije ideje u naslednom pravu*, APN, br. 1-6/1936; Leipold, *Wandlungen in den Grundlagen des Erbrechts*, AcP, Heft 1-2/1980; Lettke (Hrsg), *Erben und Vererben. Gestaltung und Regulation von Generationenbeziehungen*, Konstanz 2003; Muscheler, *Universalsukzession und Vonselbsterwerb. Die rechtsteshnischen Grundlagen des deutschen Erbrechts*, Tübingen 2002; Nedeljković, *Porodica i nasledstvo*, Beograd 1940; Smirnov, *Successio in universum ius u rimskom naslednom pravu*, APN, br. 5-6/1939; Stupar, *Socijalna funkcija nasleđivanja i njegovo pravno regulisanje*, APN, br. 4/1955; Vodinelić, *Ograničenje prava vojnih obveznika na nasleđivanje i slobode testametalnog raspolaganja u njihovu korist*, PI, br. 5/2003.

1. Nasledno pravo u objektivnom smislu. – Nasledno pravo u objektivnom smislu je skup pravnih normi koje uređuju imovinskopravne posledice smrti fizičkog lica.¹ Moderni pravni sistemi svakom čoveku priznaju pravni subjektivitet (pravnu sposobnost, odnosno sposobnost da bude imalac subjektivnih građanskih prava i obaveza).² Kada čovek umre, njegova pravna sposobnost prestaje. Tada se postavlja pitanje: šta se dešava sa njegovim pravima i obavezama. Odgovor na to pitanje daju norme naslednog prava.

U momentu smrti fizičkog lica gase se neka prava i obaveze. To su ona prava i obaveze koja su tesno vezana za ličnost pravnog subjekta³ (na primer pravo plodouživanja, obaveza zakonskog izdržavanja i sl.). Većina subjektivnih građanskih prava i građanskopравниh obaveza je *prenosiva*. Ona nisu vezana za ličnost svog titulara, mogu se odvojiti od njega i preći na drugo lice (na primer, pravo svojine, potraživanje iz ugovora o prodaji i sl.). U trenutku smrti fizičkog lica, njegova prenosiva prava i obaveze se ne gase, već prelaze na druge pravne subjekte. Najvažniji zadatak naslednog prava jeste da *uredi prelazak subjektivnih građanskih prava i obaveza nakon smrti njihovog imaoca*,⁴ tj. da *reguliše građansko-pravno stupanje (sukcesiju) u prava i obaveze pokojnika*.⁵

2. Osnovni pojmovi naslednog prava. – Životna situacija koja predstavlja nužnu pretpostavku za primenu normi naslednog prava jeste *smrt fizičkog lica*. U trenutku smrti fizičkog lica njegov pravni subjektivitet prestaje, a njegova prava i obaveze, kao celina, prelaze na druga lica. To fizičko lice, čija imovina nakon njegove smrti prelazi na druga lica, naziva se *ostavilac*.⁶ Momenat smrti fizičkog lica, zakonodavac označava nazivom *otvaranje nasljeđa* (čl. 124 ZON).

¹ U tom smislu: Ebenroth, str. 7-8; Brox, str. 1; Schlüter, str. 2; Harder/Kroppenberg, str. 1; Ehrenzweig/Kralik, str. 1; Koziol/Welser, Bd. II, str. 441; Lazarević, APN, br. 1-6/36, str. 19.

² O pravnom subjektivitetu, vidi umesto svih: Stojanović, *Uvod u građansko pravo*, Beograd 1999, str. 109 i dalje; Rašović, *Građansko pravo*, Podgorica 2006, str. 50 i dalje.

³ Marković, 1930, str. 1; Blagojević, 1983, str. 3.

⁴ Leipold, str. 1; Michalski, str. 1.

⁵ Kipp/Coing, str. 1; v. Lübtow, Hb I, str. 1; Marković, 1930, str. 1.

⁶ Latinski izraz za ostavioca je „dekujus” (*de cuius*). Termin je nastao kao skraćenica od izraza: *de cuius successione agitur* – onaj o čijem se nasleđivanju radi. Vidi: Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb 1969, str. 313.

Ostaviočeva imovina koja će kao celina u trenutku njegove smrti preći na druga lica, naziva se *zaostavština* (čl. 2 ZON). Kao sinonimi za zaostavštinu koriste se termini: nasleđe, nasledstvo, nasledna masa, ostavina, ostavinska masa. Zaostavštinu čine samo ona prava i obaveze koja su naslediva i koja su pripadala ostaviocu u trenutku njegove smrti (čl. 3, st. 1 ZON). Smrću ostavioca, prestaju nenaslediva prava i obaveze.

Lica na koja prelazi ostaviočeva zaostavština kao celina nazivaju se *naslednici*. Iza ostavioca može ostati samo jedan naslednik, a može ih biti i više. Tada govorimo o *sanaslednicima*. Od naslednika treba razlikovati *legatere*. Naslednik je *univerzalni sukcesor ostavioca*, jer na njega, u trenutku ostaviočeve smrti, prelazi zaostavština kao celina (čl. 130 ZON⁷). Naslednik stiče celu zaostavštinu ili alikvotni deo zaostavštine (deo izražen u razlomku ili procentom, na primer 1/2 ili 1/3). Legatar je *singularni sukcesor*. On stiče jedno ili više pojedinačnih prava i obaveza iz zaostavštine.

Primer: ostavilac sačini testament u kome stoji: „Stojanu ostavljam 100.000 evra i automobil, a Todoru ostavljam 1/4 zaostavštine.” Todor je naslednik, univerzalni sukcesor, jer nakon smrti ostavioca dobija alikvotni deo zaostavštine. Stojan je legatar, singularni sukcesor, jer dobija pojedinačna prava (novac i automobil).

Sam proces prelaska zaostavštine kao celine sa ostavioca na njegove naslednike, do kojeg dolazi u trenutku ostaviočeve smrti, naziva se *nasledivanje*.

3. Područje regulisanja. – Nasledno pravo se ograničava isključivo na to da uredi građanskopravne posledice prestanka pravnog subjektiviteta *fizičkog lica*. Moguć je i prestanak pravnog subjektiviteta pravnog lica (na primer, likvidacija i stečaj privrednog društva). Pravnim posledicama prestanka pravnog subjektiviteta pravnog lica ne bavi se nasledno, već kompanijsko pravo.⁸

Područje regulisanja naslednog prava nisu sve pravne posledice, koje nastupaju povodom smrti fizičkog lica. Nasledno pravo je usmereno na područje *imovinskopravnih posledica* ostaviočeve smrti.⁹ Javnopravni od-

⁷ Uopredi § 1922, st. 1 BGB, koji nosi marginalni naslov *univerzalna sukcesija* (nem. *Gesamtrechtsnachfolge*): „Smrću jedne osobe (otvaranje nasledstva) prelazi njena imovina (zaostavština) kao celina na jednu ili više drugih osoba (naslednici).”

⁸ Vasiljević, *Kompanijsko pravo*, Beograd 2007, str. 577 i dalje.

⁹ Ebenroth, str. 8-9; Leipold, str. 1; Brox, str. 2.

nosi koji nastaju nakon smrti fizičkog lica, po pravilu, ne spadaju u predmet regulisanja naslednog prava. Tako, obaveza naslednika da plate porez je predmet poreskog (finansijskog) prava.¹⁰ U sferu javnog prava spada i regulisanje brojnih pitanja koja su vezana za sahranu ostavioca.¹¹ Nasledno pravo ne uređuje: dužnost sahranjivanja (ko je obavezan da prijavi smrt i da organizuje sahranu), određivanje načina i mesta sahrane, podizanje i održavanje grobnog mesta, eshumaciju, obdukciju, premeštanje posmrtnih ostataka u drugu grobnicu. Međutim, norme naslednog prava predviđaju *da troškove sahrane snose ostaviočevi naslednici* (arg. iz čl. 30, st. 3 ZON).¹²

Nasledno pravo ne uređuje ličnopravne posledice smrti fizičkog lica. Nakon smrti čoveka potrebno je urediti i sudbinu ličnopravnih odnosa u kojima je on učestvovao. Na primer: ako je pokojnik imao maloletno dete o kome se starao, pravni poredak mora da odredi lice koje će preuzeti staranje o maloletnom detetu; kada umre dužnik zakonske obaveze izdržavanja, mora se odrediti lice koje će izdržavati dužnika izdržavanja. Tim problemima se bavi porodično pravo.¹³

4. Subjektivno nasledno pravo. – Pojam *nasledno pravo u subjektivnom smislu* (subjektivno nasledno pravo) je sporan.¹⁴ Prema jednom shvatanju, subjektivno nasledno pravo se definiše kao ovlašćenje naslednika da stekne celokupnu zaostavštinu ili njen alikvotni deo. To pravo se smatra apsolutnim pravom, jer deluje *erga omnes*.¹⁵ Ovakvo shvatanje ima smisla u austrijskom pravu, gde zaostavština *ne prelazi po sili samog zakona* na naslednike u trenutku ostaviočeve smrti.

Za pravo Crne Gore ovakav pojam subjektivnog naslednog prava nije primenljiv, jer ono usvaja sistem nasleđivanja po sili zakona (*ipso iure* nasleđivanje). ZON u čl. 130 previđa da: „zaostavština ostavioca prelazi po sili zakona na njegove nasljednike u trenutku njegove smrti.” U siste-

¹⁰ Popović, *Poresko pravo*, Beograd 2008, str. 361 i dalje.

¹¹ Brox, str. 2; Koziol/Welser, Bd. II, str. 452.

¹² U tom smislu i sudska praksa. Vidi: OkS u Zrenjaninu – Gž 1471/1995, od 23. X 1997; OkS u Zrenjaninu – Gž 1377/1994, od 25. IX 1996. Odluke objavljene kod: Antić/Đurđević, 2009, str. 430-431.

¹³ Lange/Kuchinke, str. 10; Koziol/Welser, Bd. II, str. 441. Za razgraničenje između nasleđivanja i nastanka novih porodičnopravnih odnosa iza smrti jednog od subjekata u porodičnopravnom odnosu, vidi: Đurđević, *Osnovi porodičnog prava Crne Gore*, Podgorica 2008, str. 185-186 (prestanak roditeljskog staranja smrću roditelja) i str. 259 (smrt dužnika zakonske obaveze izdržavanja).

¹⁴ O različitim shvatanjima, vidi: Gavella, ZPFZ, br. 3-4/1982, str. 351 i dalje.

¹⁵ U tom smislu: Koziol/Welser, Bd. II, str. 441; Graf, str. 7; Antić, 2008, str. 22-23.

mima *ipso iure* nasleđivanja subjektivno nasledno pravo se shvata kao *pravni položaj osobe, koja je postala ostaviočev naslednik*.¹⁶ Drugim rečima, subjektivno nasledno pravo ne predstavlja pojedinačno subjektivno građansko pravo, već označava skup subjektivnih građanskih prava i obaveza koje naslednik stiče u momentu ostaviočeve smrti i koja imaju jedinstven pravni osnov.¹⁷

Od ovako shvaćenog pojma subjektivnog naslednog prava treba razlikovati *pravo na davanje nasledne izjave*. Da bi uprostio prelazak zaostavštine na naslednike, crnogorski zakonodavac je prihvatilo sistem *ipso iure* nasleđivanja.¹⁸ Potencijalni naslednik ne mora dati nikakvu izjavu niti preduzeti bilo kakvu radnju da bi stekao zaostavštinu. On može postati naslednik a da to i ne zna (*arg. iz čl. 131, st. 1 ZON*). Međutim, nasleđivanje ne predstavlja prinudnu ustanovu, tako da se svakom licu daje *mogućnost da se izjasni o tome da li se odriče ili prihvata nasledstva*. Ta mogućnost se naziva *pravom na davanje nasledne izjave*, koje je po svojoj prirodi *preobražajno pravo*. Ono nastaje u trenutku ostaviočeve smrti i nasledivo je (čl. 132 ZON).

5. Nasledna nada. – Jedno lice može da stekne pravni položaj naslednika *tek u trenutku ostaviočeve smrti*. Dok je ostavilac živ za neka lica postoje izgledi da će u trenutku njegove smrti postati naslednici (na primer, ostaviočeva deca ili lice koje je ostavilac imenovao u testamentu za naslednika). Ti izgledi ne predstavljaju nikakvo subjektivno pravo, već se nazivaju *naslednom nadom*.¹⁹ Nasledna nada se može ostvariti u trenutku smrti ostavioca i dovesti do sticanja pravne pozicije naslednika, ali se može i izjaloviti (na primer, naslednik umre pre ostavioca, zaveštalac isključi sina iz prava na nasledstvo, zaveštalac opozove testament kojim je neko lice imenovao za naslednika). Nasledna nada ne uživa pravnu zaštitu, sa njom se, po pravilu,²⁰ ne može raspolagati, niti je naslediva.²¹ ZON u čl.

¹⁶ Gurski, str. 1; Leipold, str. 1.

¹⁷ Schlüter, str. 2-3; Harder/Kroppenberg, str. 2. U nemačkoj teoriji postoji spor o tome da li je subjektivno nasledno pravo pravo vlasti (pravo gospodarenja; nem. *Herrschaftsrecht*) koje za svoj objekt ima zaostavštinu kao celinu, ili je reč o zbirnoj oznaci za sva subjektivna prava koja prelaze na naslednika u momentu ostaviočeve smrti. Bliže o tome: H. Dörner, *l'rbrecht als subjektives Recht*, Festschrift für Murad Ferid, Frankfurt am Main 1988, str. 57 i dalje.

¹⁸ Za razloge takvog rešenja vidi: Konstantinović, APN, br. 3/1947, str. 343.

¹⁹ Ebenroth, str. 9.

²⁰ Izuzetak je predviđen u čl. 135 ZON. Potomak može sa ostaviocem zaključiti ugovor kojim se odriče od budućeg nasledstva.

²¹ Brox, str. 3.

122 predviđa da je ništav svaki ugovor kojim neko otuđuje naslede kojom se nada, kao i ugovor o zaostavštini trećeg lica koje je još u životu.

Primeri: ostavilac ima sina i ženu. Žena ima ćerku iz prvog braka. Sin i žena očekuju da će nakon ostaviočeve smrti naslediti po 1/2 zaostavštine. (1) Žena je umrla pre ostavioca. Pošto njena nasledna nada ne predstavlja subjektivno pravo, ona ne ulazi u njenu zaostavštinu i ne prelazi na njene naslednike. Potpuno je pogrešna i pravno neutemeljena konstrukcija po kojoj je ćerka nasledila od majke naslednu nadu, pa kad je umro majčin muž, ona ga nasleđuje umesto svoje majke (njegove žene); (2) ostaviočevom sinu je potreban novac, a ne može da sačeka očevu smrt. On je sa trećim licem zaključio ugovor kojim je na njega preneo pravo na nasleđe iza smrti svog oca, a treće lice se obavezalo da mu isplati 100.000 evra. Nakon smrti ostavioca treće lice traži da postane naslednik umesto ostaviočevog sina. Takav zahtev je neosnovan. Ugovor o prodaji budućeg nasledstva je apsolutno ništav.

II. – CILJEVI I ZNAČAJ NASLEDNOG PRAVA

6. Opšti pogled. – Značaj naslednog prava proističe, pre svega, iz njegove neminovnosti. Nasledno pravo spada u one delove pravnog poretka sa kojima čovek mora doći u dodir. Prolaznost ljudskog života dovodi do toga da svaki čovek, pre ili kasnije, bude „pogođen” naslednim pravom.²² Osim toga što se svako mora sa njim susresti, nasledno pravo ostvaruje nekoliko važnih pravno-političkih funkcija, od kojih su najznačajniji: uspostavljanje pravičnog poretka sukcesije, očuvanje privatne svojine i imovine i zaštita porodice.

Značaj naslednog prava postaje sve veći. Osnovni uzrok pojačanog interesovanja za nasledno pravo leži u nagomilanom bogatstvu posleratnih generacija. Prof. Ebenrot svoj udžbenik iz naslednog prava počinje konstatacijom da su 1991. godine nemački građani posedovali novčani kapital u vrednosti od 3,4 biliona DM.²³ Na početku XXI veka, ukupna vrednost svih zaostavština koje se u toku jedne godine nasleđuju u Nemačkoj kreće se između 150 i 200 milijardi evra.²⁴ Zbog toga i moderna sociologija prava počinje da se interesuje za dru-

²² Kao što je porodično pravo (pre svega pravo deteta) neminovnost na početku, tako je nasledno pravo neminovnost na kraju života. Zbog toga Wolfgang Cankl kaže da se nasledno pravo može posmatrati kao jedna vrsta odraza u ogledalu koji ostavlja porodično pravo. Vidi: Zankl, str. 15.

²³ Ebenroth, str. 1. Ukazivanjem na „bogatstvo naroda” svoj udžbenik iz naslednog prava počinje i Olzen, str. 1.

²⁴ Beckert, *Unverdientes Vermögen – Soziologie des Erbrechts*, Frankfurt am Main 2004, str. 28.

štvene posledice nasleđivanja, pokušavajući da odgovori na pitanje: da li nasleđivanje predstavlja nezasluženo sticanje imovine.²⁵ Interesovanje za nasledno pravo je pojačano i u bivšim socijalističkim državama, gde su ukidanjem svojinskih maksimuma i afirmacijom slobode preduzetništva stvorene pretpostavke za koncentraciju respektabilnog bogatstva u rukama pojedinca.²⁶

7. Uspostavljanje pravičnog poretka sukcesije. – Osnovni zadatak naslednog prava jeste da *uspоставi pravičan poredak raspodele imovine koja je ostala iza ostavioca.*²⁷ Smrću fizičkog lica njegova prava i obaveze ostaju bez titulara. Ta okolnost izaziva „križu” u pravnim odnosima u kojima je pokojnik učestvovao.²⁸ Ako bi dobra ostavioca postala ničije stvari (*res nullius*), to bi ugrozilo društveni red i mir. Pojedinci bi se grabili da ostaviočeva dobra zauzmu u državinu i da putem okupacije postanu sopstvenici tih stvari. Ostaviočevi poverioci ne bi znali od koga će da naplate svoja potraživanja, niti bi ostaviočevi dužnici mogli znati kome će platiti svoje dugove.²⁹ Zbog toga svaka država mora da „osigura kontinuitet ostaviočeve pravne pozicije i njegovih pravnih odnosa”,³⁰ tj. mora „pravno regulisati dolazak novog lica na mesto umrlog” sopstvenika imovine.³¹ Taj zadatak država ispunjava propisivanjem normi naslednog prava.

Nasledno pravo uspostavlja pravičan poredak sukcesije tako što određuje: koja lica će postati ostaviočevi naslednici, kako će između sebe podeliti zaostavštinu (određivanje naslednih kvota) i ko odgovara za ostaviočeve obaveze.³² Način na koji će pravni poredak urediti ova pitanja zavisi od toga koliko su izraženi ostali pravno-politički ciljevi naslednog prava: zaštita privatne imovine i zaštita porodice. Konkretna nasledno-pravni poredak zavisi od brojnih činilaca, od kojih su najznačajniji svojnina i porodica, a među kojima figuriraju i: demografski (povećanje prosečne dužine života), socijalni (promena načina života),³³ zahtev za višim

²⁵ Bliže o tome vidi: Beckert, *op. cit.*, str. 1 i dalje.

²⁶ Uporedi: Republika Srbija. Ministarstvo pravde, *Obrazloženje nacrtu zakona o nasleđivanju*, Beograd 1994, str. 35.

²⁷ Leipold, str. 19.

²⁸ Gavella/Belaj, str. 9.

²⁹ Uporedi: Beck, str. 11, koji kaže da je za očuvanje poslovnog i kreditnog poverenja odlučujuća nasledivost ostaviočevih obaveza i zakonom priznatih sredstava obezbeđenja ostaviočevih poverilaca.

³⁰ Michalski, str. 1.

³¹ Radbruh, *Filozofija prava* (prevod. D. Guteše), Beograd 1998, str. 160.

³² Leipold, str. 19; Michalski, str. 1.

³³ Danas se ukazuje na to da je globalizacija, koja zahteva od ljudi veću fleksibilnost, dovela do velikih promena u porodičnom životu, što se posredno odražava i na nasleđivanje. Vidi: Woschnak, *Europäische Identität und Rechtskultur. Drei Fragen zur Eröffnung der 18.*

obrazovanjem), istorijski i kulturni faktori.³⁴ Zbog toga se u teoriji ističe da je nasledno pravo: „neuhvatljiv kompromis između suprotnih sistema i principa.”³⁵

8. Očuvanje privatne svojine i imovine. – Za nasledno pravo se kaže da predstavlja emanaciju i produženje privatne svojine. Prof. Mihailo Konstantinović ističe da bi: „bez nasleđivanja privatna svojina izgubila jednu od svojih vekovnih osobina, a to je večitost.”³⁶ Nasledno pravo na više načina obezbeđuje opstanak privatne svojine i imovine.

1° Norme naslednog prava omogućuju da dobra koja je posedovao pojedinac (privatnopravni subjekt) nakon njegove smrti ponovo pripadnu pojedincu, a ne da pređu u ruke države (princip *privatnopravnog karaktera nasleđivanja*).³⁷ Privatna svojina, koja bi trajala onoliko dugo koliko traje život sopstvenika, ne bi mogla u potpunosti da ispuni svoju socijalnu funkciju.³⁸ Prof. Lazar Marković pravilno primećuje da kad ne bi bilo privatnopravnog nasleđivanja: „teško da bi privredna aktivnost pojedinca, koja je tako značajan faktor, uzela ovako velike razmere koje danas ima.”³⁹

Privatna svojina ograničena na trajanje sopstvenikovog života ne bi predstavljala ekonomsku bazu modernog građanskog i demokratskog društva u kome je pojedincu priznato pravo da, u granicama pravnog poretka, oblikuje svoj život prema sopstvenim ciljevima. Kada bi nakon smrti titulara zaostavština pripala državi, pojedinci ne bi posedovali imovinska dobra u onoj meri koja im obezbeđuje suštinsku nezavisnost od države.⁴⁰ Nasledivost svojine i drugih imovinskih prava podstiče sopstvenika na štednju i očuvanje imovinskih vrednosti za svoje naslednike, čime se posredno doprinosi stabilizovanju ekonomske strukture celog društva.⁴¹

Europäische Notarentage 2006, u: Bäck (Hrsg), Familien – und Erbrecht. Europas Perspektiven. 18. Europäische Notarentage 2006, Wien, 2007, str. 4.

³⁴ Bliže o tome: Weiss, *Das Erbrecht als Teil der regionalen Rechtskultur und Identität*, u: Bäck (Hrsg), Familien – und Erbrecht. Europas Perspektiven. 18. Europäische Notarentage 2006, Wien, 2007, str. 83 i dalje.

³⁵ Radbruh, *Filozofija prava* (prevod. D. Guteše), Beograd 1998, str. 160.

³⁶ Konstantinović, APF, br. 3-4/1982, str. 358.

³⁷ Ebenroth, str. 25. Slučajevi u kojima zaostavština pripada državi su retki. Do toga dolazi kada iza ostavioca ne ostane nijedan zakonski ili testamentarni naslednik koji bi mogao i hteo da nasledi.

³⁸ „Tek kroz nasledno pravo svojina i imovina su više od doživotnog plodouživanja” – Lange/Kuchinke, str. 1. Prema Prudonu: „nasledivost je poslednji osnov svojine. Bez nasledivosti svojina je samo prazna reč.”- navedeno prema: Ehrenzweig/Kralik, str. 3. Uporedi: Nedeljković, *Porodica i nasleđstvo*, Beograd 1940, str. 11.

³⁹ Marković, 1930, str. 3.

⁴⁰ Kipp/Coing, str. 1-2.

⁴¹ Winkler, *Die Bedeutung des Erbrechts für die Sicherung von Familie, Eigentum und Unternehmen*, u: Bäck (Hrsg), Familien – und Erbrecht. Europas Perspektiven. 18. Europäische Notarentage 2006, Wien, 2007, str. 43.

2° Nasledno pravo upotpunjuje svojinu time što dodeljuje ostaviocu mogućnost da raspolaže svojom imovinom za slučaj smrti (sloboda testiranja). Sloboda testiranja predstavlja jedno od *svojinskih ovlašćenja* – ovlašćenje sopstvenika da *po svojoj volji* raspolaže svojom imovinom ne samo pravnim poslovima *inter vivos*, već i pravnim poslovima *mortis causa*.⁴² Sloboda testiranja omogućuje zaveštaocu da se *post mortem* stara o sebi bliskim osobama, kao i da prema sopstvenim merilima pojedina lica nagrađuje (imenujući ih za naslednike ili putem legata) ili kažnjava (isključenjem iz nasledstva ili opozivanjem testamenta). Na taj način: „nasledno pravo služi razvijanju ličnosti i ostvarivanju slobode ostavioca.”⁴³

9. Zaštita porodice. – Porodica učestvuje u nasleđivanju tako što pravni poredak predviđa da, u odsustvu punovažnog testamenta, zaostavštinu dele između sebe ostaviočevi srodnici i supružnik (zakonsko nasleđivanje). Najbližim članovima porodice priznaje se pravo da naslede određeni deo zaostavštine i onda kada ih je ostavilac isključio iz nasledstva (nužni deo). Nasledno pravo štiti porodicu tako što imovina koju nasleđuju omogućuje članovima porodice bolji kvalitet života, nezavisan od tržišnih prilika.⁴⁴

Iako u poslednjim decenijama tzv. „država blagostanja” pokušava na sebe da preuzme mnoge funkcije koje je nekada vršila porodica,⁴⁵ značaj porodice je i danas ostao veliki. Jedino porodica svojim članovima može da pruži potpunu materijalnu sigurnost i emocionalnu potporu.⁴⁶ Doduše, povećanje prosečne dužine ljudskog života dovelo je do toga da najveći broj dece nasleđuje svoje roditelje u poznim godinama, tako da zaostavština sve manje služi obezbeđenju eko-

⁴² Odnos između svojine i slobode testiranja posebno je jasno izražen u čl. 60, st. 1 Ustava nemačke države Rajnland-Pfalz (Rheinland-Pfalz): „Svojina je prirodno pravo koje jemči država. Svako sme na osnovu zakona sticati svojinu i njome raspolagati. Pravo raspolaganja obuhvata pravo ostavljanja svojine u nasledstvo i pravo da se čine pokloni.” Odredba je objavljena kod: Harder/Kroppenberg, str. 3. Uporedi i čl. 17, st. 1, rečenica 1 Povelje o osnovnim pravima u Evropskoj uniji, koja je proglašena u Nici 2000. godine: „Svaka osoba ima pravo da svoju zakonito stečenu svojinu drži, koristi, da njome raspolaže i da je ostavi u nasledstvo.”

⁴³ Leipold, str. 19.

⁴⁴ Beckert, *op. cit.*, str. 31; Arandelović/Begović, str. 2-3; Blagojević, *Osnov prava nasleđa*, Branič 1935 (poseban otisak sv. br. 4 i br. 5), str. 9. Uporedi: Lazarević, APN, br. 1-6/1936, str. 19-20, koji kaže da je dužnost roditelja: „da za slučaj smrti obezbede svoju decu, kojoj su dali život, pošto bi za ove inače, život često bio jedno veliko i nezasluzeno zlo – jedno mučenje.”

⁴⁵ A. Erencvajg i V. Kralik pravilno primećuju da je princip socijalnog staranja bio tipičan argument za izobličavanje naslednog prava u socijalističkim državama – Ehrenzweig/Kralik, str. 5. Tako sovjetski pisci ističu da će: „nasleđe postati nepotrebno zato što će svi trudbenici komunističkog društva uvek moći dobiti od svenarodne privrede potpuno zadovoljavanje svojih potreba” – Agarkov/Genkin (red), *Sovjetsko građansko pravo*, Beograd 1949, knj. II, str. 365.

⁴⁶ Winkler, *op. cit.*, str. 44 i dalje.

nomske sigurnosti ostaviočeve dece. Ali ta činjenica ne umanjuje ulogu naslednog prava u finansijskom zbrinjavanju porodice, jer prvenstveni cilj nasleđivanja postaje socijalno i materijalno obezbeđenje unučadi.⁴⁷ Pored materijalnog, postoji i nematerijalni (duhovni) aspekt naslednopravne zaštite porodice. On se sastoji u tome što se kroz nasleđivanje imovine, na buduće generacije prenose i duhovne vrednosti i vrline ostavioca i njegovih predaka. Za naslednike koji su ujedno i članovi ostaviočeve porodice, zaostavština nije samo ekonomska vrednost već ima i važnu simboličnu funkciju. Ona reprezentuje poreklo i postavlja pred naslednike zahtev za očuvanjem određenih vrednosti.⁴⁸

III. – NAČELA NASLEDNOG PRAVA

10. Opšte napomene. – Crnogorsko nasledno pravo počiva na nekoliko fundamentalnih principa. To su: 1° načelo *ipso iure* nasleđivanja, 2° načelo privatnopravnog karaktera nasleđivanja, 3° načelo univerzalnosti nasleđivanja, 4° načelo ravnopravnosti, 5° načelo ograničenosti osnova pozivanja na nasleđe, 6° načelo slobode testiranja i 7° načelo porodičnog nasleđivanja.⁴⁹

11. *Ipso iure* nasleđivanje. – Čl. 130 ZON predviđa da zaostavština ostavioca prelazi po sili zakona na njegove naslednike u trenutku njegove smrti. Kada ostavilac umre, istog trenutka pretendent na nasledstvo stiče pravni položaj ostaviočevog naslednika. Pri tome se ne traži da dâ bilo kakvu izjavu ili da preduzme bilo kakvu radnju. Jedno lice može postati naslednik, a da za to i ne zna.

Nasleđivanje po sili zakona ima velikih prednosti. Ono obezbeđuje potpuni kontinuitet u ostaviočevim pravnim odnosima, jer ostaviočeva prava i obaveze ni u jednom trenutku ne ostaju bez titulara. Ovakvo rešenje je uvedeno u biv. jugoslovensko pravo Saveznim ZON-om iz 1955. godine, da bi se pojednostavio prelazak zaostavštine na naslednike, a zasniva se na pretpostavci da naslednici po pravilu daju pozitivnu naslednu izjavu.⁵⁰ Na prvi pogled, ovaj sistem može delovati kontradiktorno, jer jedno lice postaje naslednik u momentu smrti, a izvesnost u pogledu toga ko je naslednik i kolika mu je nasledna kvota nastupa tek sa pravnosnažnošću ostavinskog rešenja. Međutim, ostavinsko rešenje ima *de-*

⁴⁷ Winkler, *op. cit.*, str. 44-45.

⁴⁸ Langbein, *Erbstücke zur individuellen Aneignung materieller Kultur*, u: Lettke (Hrsg), *Erben und Vererberben. Gestaltung und Regulation von Generationenbeziehungen*, Konstanz 2003, str. 259 i dalje.

⁴⁹ Bliže o tome vidi: Đurđević, APF, br. 1/2009, str. 267 i dalje.

⁵⁰ Konstantinović, APN, br. 3/1947, str. 343.